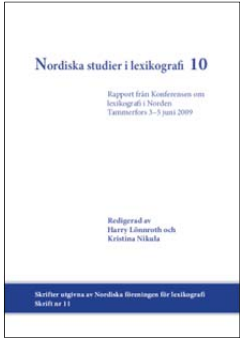

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Samspelet mellan text och bild i illustrerade ordböcker	
Forfatter:	Kati Lampinen	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 10, 2010, s. 289-298 Rapport från Konferens om lexicografi i Norden, Tammerfors 3.-5. juni 2009	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for lexicografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i lexicografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

KATI LAMPINEN

Samspelet mellan text och bild i illustrerade ordböcker

The aim of this article is to discuss the interaction between text and image in illustrated dictionaries and to present an example on how this interaction might be investigated. As the interaction of the modalities is crucial for the usability of illustrated dictionaries, it is important to study how the verbal and the visual convey meanings together. This article starts with an overlook on four different Swedish dictionaries with emphasis on the role of illustrations in them, as well as the composition of the entries with references to these aspects in Svensén (2004). The article ends with an example analysis of an entry in *Norstedts första svenska ordbok*, and the analysis is based on the meaning of composition presented by Kress & van Leeuwen's visual grammar *Reading Images* (2006). Special emphasis is put on the concepts *information value* and *salience*.

Nyckelord: illustration, verbal definition, samspelet mellan text och bild, komposition, framskjutenhet

Inledning

Syftet med denna artikel är att resonera kring samspelet mellan text och bild i illustrerade ordböcker¹ och att ge ett exempel på hur detta samspel kan analyseras. Resonemanget är en del av ett större projekt som kommer att avslutas med min doktorsavhandling. Temat för min avhandling är samspelet mellan text och bild i enspråkigt svenska, illustrerade ordböcker. Syftet med den blivande avhandlingen är att reda ut hur text- och bildelement tillsammans skapar definitioner och förmedlar betydelser och hur samspelet mellan dessa två element fungerar. Undersökningen kommer att genomföras ur ordbokanvändarens synvinkel med tyngdpunkten på användbarheten.

Varför är det viktigt att undersöka användbarheten hos illustrerade ordböcker? Som Krista Varantola (2002) påpekar, ska ordböcker ge användarna den information de behöver och användarna ska kunna lita på den information

---

1 I en illustrerad ordbok har en del av uppslagsorden fått en bild vid sin sida, medan i en bildordbok samtliga uppslagsord är representerade med bilder (Hartmann & James 1998).

ordböckerna ger. Detta är en viktig del av användbarheten. För att kunna säga någonting om användbarheten hos illustrerade ordböcker måste man reda ut hur ordboksanvändaren uppfattar artiklar som består av både verbala och visuella element. Bilden och den verbala definitionen tolkar och avgränsar båda betydelsen hos ett ord och beskriver den således på sitt sätt. Samspelet mellan text och bild är alltså inte detsamma som i till exempel tidningar eller bildböcker. Det finns litteratur om illustrerade ordböcker (t.ex. Hupka, Stein, Nikula, Svensén) men som Kristina Nikula (2008: 304) påpekar, saknas en mera omfattande diskussion. Förutom de ovannämnda har också Henrik Hovmark (2009 och i denna volym) bidragit till diskussionen om illustrationer i ordböcker.

Som material i min forskning använder jag enspråkigt svenska, illustrerade ordböcker. Som huvudmaterial använder jag *Norstedts första svenska ordbok* (NFSO) (2001) som är avsedd för barn med (sverige)svenska som modersmål.² Också invandrare som lär sig svenska ses som en målgrupp. I min avhandling kommer jag också att göra vissa jämförelser med NFSO och *Natur och Kulturs Svenska Ordbok* (NKSO) (2001), *Svensk ordbok och Svensk uppslagsbok* (SO+SU) (2002) samt *Bonniers svenska ordbok* (BSO) (2002).

Illustrationer i ordböcker

Norstedts första svenska ordbok innehåller cirka 18 000 ord och fraser samt cirka 2 000 faktaartiklar. Cirka 350 av artiklarna är illustrerade. Eftersom jag undersöker hur betydelser förmedlas har jag valt att lämna faktaartiklarna utanför analysen. Jag har således valt att välja bort artiklar som gäller till exempel namn på personer, geografiska platser, historiska händelser eller religiösa företeelser. (Om encyklopedisk information i ordböcker se till exempel Svensén 2004.)

NKSO har 32 000 artiklar med 550 illustrationer (svart-vita teckningar). SO+SU består av 84 000 artiklar, varav 14 000 är encyklopediska. Där finns 600 illustrationer, varav 150 är fotografier på kända personer och 450 är svart-vita teckningar. Antalet artiklar i BSO nämns varken på ordbokens bakre pärm eller i bruksanvisningen. Nikula (2008: 306) har räknat att det finns 629 illustrationer i BSO. Illustrationerna är svart-vita teckningar.

Varför finns det illustrationer i ordböcker? Bo Svensén (2004: 363) konstaterar att ”i språkböcker har de till huvudsyfte att utgöra ett visuellt stöd för den verbala beskrivningen av språkliga enheters teckeninnehåll”. Enligt honom

2 Nina Martola (2001: 26) har i sin recension av NFSO påpekat att ett par illustrationer inte stämmer överens med finlandssvenskt språkbruk.

finns det fyra orsaker till detta stöd: 1) illustrationer är i många fall mer beskrivande än ord, 2) om illustrationer används rätt kan de spara utrymme i sådana fall då en verbal beskrivning borde vara mycket utförlig, 3) illustrationer kan på ett effektivt sätt beskriva till exempel rumsliga och tidmässiga sammanhang samt olika begreppsrelationer och 4) genom att kunna visa kontraster kan bilder stöda språkinläringen.

Ordboksförfattarna tycks dela Svenséns syn på stödfaktorn. Det finns bilder i NFSO eftersom ”ibland kan en bild göra att ett ord blir lättare att förstå” (se bakre pärmen på NFSO).³ Också i NKSO kompletteras ordförklaringarna med bilder som används ”för att illustrera basordens grundbetydelse, som ofta lättare låter sig beskrivas med bild än med ord” (NKSO: XIV). I bruksanvisningen för BSO konstateras att en verbal definition ofta blir mer pedantisk än talande och då kan en bild ”göra tjänst”. I SO+SU nämns det ingenting om bildernas funktion eller i syfte i ordboken.

De flesta av de illustrerade orden i hela materialet är konkreta substantiv, men också en del verb, adjektiv och funktionsord har blivit illustrerade. Detta är dock inte överraskande. Fast det sägs att en bild berättar mera än tusen ord, kan bilden inte berätta allt. Till exempel Nina Pilke (2000: 328) har i sin undersökning om icke-verbala representationsformer för dynamiska begrepp i fackordlistor på området medicin kommit fram till att det inte är lätt att beskriva en handling eller en händelse med hjälp av visuella element.

Ordboksförfattarna har haft olika principer vad gäller de ord som har blivit illustrerade. Det finns endast fyra uppslagsord som också presenteras i bild i alla de ordböcker som jag har valt till material. Dessa ord är *frack*, *skiftnyckel*, *stetoskop* och *stylta/styltor*. Vad är det som gör just dessa ord så speciella eller viktiga att de behöver illustreras? Nikula (2008: 310) har påpekat att till exempel i BSO inte nämns ”vilka principer som följts då man valt vilka betydelser som skall illustreras”.

Till exempel Werner Hupka (1989), Gabriela Stein (1991) och Bo Svensén (1998, 2004) har tidigare presenterat hordana typer av illustrationer det förekommer i ordböcker. Själv har jag också presenterat en kombination av Hupkas, Steins och Svenséns resonemang kompletterade med mina egna (Lampinen 2004) och därför kommer jag inte att ta upp de olika typerna här.

---

3 I förordet nämns att bilderna också bidrar till underhållande läsning (NFSO: 4).

Placeringen av illustrationerna

För att en illustrerad ordboksartikel ska kunna fungera som en betydelseenhet där de visuella och verbala elementen samspelar är det viktigt att läsaren vet vilken bild som hör ihop med vilket uppslagsord och dess verbala definition. Svensén (2004: 366–367) konstaterar att det egentliga syftet med illustrationen av ordböcker är att uppnå samspel mellan det visuella och det verbala och att man därför borde placera illustrationerna i direkt anslutning till uppslagsorden. Dessutom borde man enligt honom alltid göra hänvisning ”från [verbal] definition till illustration, åtminstone om illustrationen inte är placerad i direkt anslutning till lemmat”. Stein (1991: 106, 112–123) nämner rubriker och bildtexter som hänvisningstekniker.

De ordböcker som jag forskar i följer inte Svenséns rekommendationer i alla avseenden. En typisk, illustrerad artikel i NFSO består av illustrationen, lemmat (+ ordklassen och böjningen) och den verbala definitionen (eventuellt med flera betydelseenheter) (se bild 1). De verbala definitionerna följer den så kallade COBUILD-modellen, som innebär att definitionerna är utformade som hela meningar som också innehåller lemmat. Illustrationerna i NFSO är tecknade bilder i färg, som ofta är litet humoristiska. Huvudregeln i NFSO är att bilden är placerad strax ovanför lemmat och den verbala definitionen, men det finns också vissa undantag. Ibland kan en bild höra ihop med två lemman, till exempel mellan lemmarna *asfalt* och *asfaltera* kan man hitta en bild som avbildar två män och fordon i asfalteringsarbete, men också slutprodukten, asfalten. Här bidrar illustrationen till betydelsebeskrivningen av båda lemmarna. Det är dock omöjligt att säga om syftet har varit att illustrera dem båda eller inte. Eftersom ordboken bryter mot huvudregeln bara i några enstaka fall, kan det konstateras att den är rätt konsekvent i fråga om placeringen av bilderna. Huvudregeln måste ordboksanvändarna dock själva upptäcka eftersom det inte finns några bildtexter, hänvisningar till bilderna eller någon anvisning för tolkningen av bildernas placering i förhållandet till uppslagsorden.

I inledningen till NKSÖ (XIV) konstateras att bilderna finns i marginalen vid respektive lemma. Ordboken har två spalter och därför kan varje bild ändå inte vara placerad i direkt anslutning till lemmat. I sådana fall har man i huvudsak placerat bilden i marginalen på samma nivå som lemmat. Dessutom har man i NKSÖ försett varje bild med en bildtext som utgörs av uppslagsordet. Efter den verbala definitionen vid varje uppslagsord hänvisas till bilden med ”→ BILD” så att användaren blir uppmärksam på att det finns en bild som hör ihop med uppslagsordet och den verbala definitionen.

SO+SU följer samma princip som NFSO, illustrationerna finns strax ovanför respektive uppslagsord och det finns inga bildtexter. Principen för placeringen

Bild 1. En typisk, illustrerad artikel i Norstedts första svenska ordbok (2001)

nämns i delen "Artiklarnas innehåll" i början av ordboken (SO+SU: IX).

BSO följer i sin tur samma princip som NKSO när det gäller placeringen av bilderna, de finns i marginalen. Hos varje bild finns också en bildtext som utgörs av uppslagsordet och ibland med en upplysande kommentar. Efter den verbala definitionen hänvisas användaren till bilden med ett särskild tecken (ett B inom en cirkel).

Placeringen av illustrationerna, hänvisningarna från bilden till lemmat eller tvärtom samt bruksanvisningarna bidrar i hög grad till användbarheten hos illustrerade ordböcker.

Analysfaserna

Inom semiotiken ses både verbala och visuella element ofta som text, men när man studerar samspelet mellan dessa två är det ändamålsenligt med tanke på klarheten att hantera text och bild som två skilda element (eller modaliteter) som tillsammans utgör en enhet. Sådana enheter har kallats till exempel för *hybrida budskap* (t.ex. Teleman 1999: 233), *lexivision* (Melin 1995: 77) och *mul-*

timodal produkt (Nikula 2009: 12). Jag har valt att använda benämningen *multimodal betydelseenhet* om ordboksartiklar som innehåller både verbala och visuella element. I min forskning är *text* således alltid verbal, den består av ord. Och i detta fall är det fråga om skriftlig, inte muntlig text. Texten i ordboksartiklarna utgörs av lemman, de verbala definitionerna samt, i NKSO och BSO, också bildtexterna. Bilderna i mitt material utgörs av illustrationerna.

I min doktorsavhandling kommer jag att utföra analysen av illustrerade artiklar i *Norstedts första svenska ordbok* i två större faser: 1) analys av verbala och visuella element samt 2) analys av användbarheten med hjälp av informanter. Den första fasen delas ytterligare in i tre analysnivåer. Analysen av de verbala elementen innebär semantisk analys av de verbala definitionerna. Syftet är att reda ut vilka betydelser som förmedlas verbalt. Analysen av de visuella elementen innebär att jag själv noterar vad jag ser i illustrationerna (heuristisk analys) samt hur informanterna har reagerat på dessa. Vid bildanalysen kommer jag också att tillämpa metoder som andra forskare har skapat, till exempel Gunter Kress och Theo van Leeuwens (2006) visuella grammatik. Syftet med bildanalysen är att reda ut vilka betydelser som förmedlas visuellt samt att ta ställning till bildernas representativitet (huruvida illustrationerna representerar prototypiska exempel på saker och ting). Slutligen kommer jag att analysera de betydelser och betydelsereationer som elementen tillsammans förmedlar, alltså analysera samspelet mellan det verbala och det visuella och hur den multimodala betydelseenheten fungerar.

Analysen av användbarheten kommer att basera sig på en eller flera användbarhetstester. Testgruppen kommer att väljas så att den representerar ordbokens (produktens) målgrupp (jfr Sinkkonen et al. 2002). Eftersom NFSO enligt ordboksförfattarna har två målgrupper (barn med svenska som modersmål och invandrare som lär sig svenska som sitt andra språk) vore det önskvärt att få med informanter från båda grupperna. I användbarhetstesten ska informanterna ta ställning till både de illustrerade ordboksartiklarna som sådana samt bruksanvisningen (eller snarare dess frånvaro).

Exempelanalys: *komet*

Först ska jag redogöra för hur jag själv reagerar på illustrationen⁴ till uppslagsordet *komet* (se bild 1) i NFSO. När jag först såg illustrationen tyckte jag att den vi-

4 Det gäller bildens denotation, som är ”resultatet av det orefleterade iakttagandet av bilden och av identifieringen av olika bildelement” (se Nikula 2009: 13).

sar en man med kostym som åker ut i rymden. Mannen har lyft den ena handen och i den andra har han en portfölj. Mannen har startat sin flygfärd från jordklotet (från Sverige) och mellan hans fötter och jorden finns en ”gul linje”. Först senare fäste jag uppmärksamhet på den ”ljusstrimma” som kan ses i vänstra delen av bilden, eller i bakgrunden som jag tyckte.

I en liten pilotstudie frågade jag några informanter vilket ord de tror att illustrationen representerar. Informanterna var fyra finskspråkiga vuxna, vilka kan anses representera den sekundära målgruppen för NFSO (även om de bor i Finland). Meningen med pilottesten var att testa om en sådan test kan fungera överhuvudtaget. Informanterna tyckte att illustrationen representerar *en framgångsrik människa, en komet, en himlakropp* eller *superman*. En av informanterna påpekade dock att man inte kan hitta *en framgångsrik människa* som uppslagsord. En informant sade att han hade velat sätta *komet* inom citattecken eftersom han syftade på den metaforiska användningen (alltså det andra betydelsemomentet), men att han var medveten om att sådant inte görs i samband med uppslagsorden.

I den verbala definitionen för *komet* ges två betydelsemoment⁵:

- En komet är en sorts himlakropp med lysande svans.
- En komet kan också vara en person som gör en väldigt snabb karriär.

Himlakroppen, som utgör grundbetydelsen för *komet*, nämns först och den metaforiska användningen (*en person som gör en väldigt snabb karriär*) är den sekundära betydelsen.

Kress och van Leeuwen har i sin bok *Reading Images* (2006) presenterat en visuell teori (eller grammatik), som bland annat tar hänsyn till kompositionen av bilder (textuell metafunktion). Med kompositionen (arrangemang) av en bild anses de visuella elementens relationer till varandra och hur de olika elementen integreras till en helhet. Kress och van Leeuwen påpekar att kompositionsanalysen också kan tillämpas på helheter som integrerar såväl visuella som verbala element (alltså det som jag kallar för multimodala betydelseenheter). De olika elementens relationer kan i samband med kompositionen realiseras med hjälp av tre system: 1) *informationsvärde* (*information value*), 2) *framskjutning* (*salience*) och 3) *inramning* (*framing*). Informationsvärde representeras med dimensioner som vänster–höger (bekant–nytt), uppe–nere (ideell–reell) och centrum–periferi (de viktigaste elementen placeras i mitten och de mindre viktiga ut mot sidorna). Med framskjutning avses det som väcker uppmärksamhet

5 I NFSO numreras betydelsemomenten inte utan de presenteras med ”bollar”.

hos läsaren/åskådaren. Framhävnin g syftar på de sätt med vilka man markerar vilka delar som hör eller inte hör ihop med varandra. Analysen nedan baserar sig på Kress och van Leeuwens begrepp och resonemang om kompositionen av bilder. (Kress & van Leeuwen 2006: 175–210.)

När man analyserar illustrationen till *komet* är Kress och van Leeuwens begrepp informationsvärde och framskjutning användbara om man vill analysera illustrationens komposition samt den verbala och den visuella definitionens inbördes relationer. Enligt Kress och van Leeuwens visuella teori kan himlakroppen tolkas som något som är bekant för ordboksanvändaren tack vare den verbala definitionen och därför att den är placerad till vänster. Den metaforiska betydelsen (den flygande mannen) är något nytt, eftersom den finns till höger.⁶

Kompositionen i illustrationen till *komet* är både horisontal (där dimensionen vänster–höger är relevant) och vertikal (där dimensionen uppe–nere också spelar en roll). Enligt Kress och van Leeuwen representerar det som är placerat högst uppe i bilden det ideella och det som ligger nederst det reella, det verkliga. De påstår också att det ideella är mera framskjutet än det verkliga och att det verkliga förmedlar mer specifik eller praktisk information. Här skulle jorden således representera det verkliga och både himlakroppen och den flygande mannen det ideella. Enligt min mening medför jorden inte ensam någon specifik eller praktisk information om användningen eller betydelsen av ordet *komet*. Men tillsammans med de ideella bildelementen skapar den information som inte kommer fram i den verbala definitionen. Sambandet mellan jorden och de andra bildelementen skapas med hjälp av linjer som representerar rörelse. Sådana fartstreck är typiska effekter i till exempel serier där de används för att skapa en känsla av rörelse eller hastighet i samband med seriefigurer eller fordon (Herkman 1998: 45). Med hjälp av fartstrecken ser man att himlakroppen, den riktiga kometen, är på väg mot jordklotet, neråt, och att mannen med portföljen är på väg uppåt. Detta kan också tolkas så att himlakroppen innebär något negativt medan en snabb karriär förenas med något positivt.

Med framskjutning kan man skapa hierarkier mellan olika element och således markera ett element som viktigare än ett annat eller att ett element förtjänar mera uppmärksamhet än andra. Framskjutenhet markeras med visuella ledtrådar som kan vara till exempel storlek och färgkontrast eller användning av mänskliga figurer eller starka kulturella symboler. De ideella bildelementen är mera framskjutna i illustrationen till *komet* än det reella bildelementet. Men det finns skillnader i framskjutenhet också mellan de ideella bildelementen. Den

6 Detta gäller västerländska kulturer där man läser från vänster till höger (Kress & van Leeuwen 2006: 181).

flygande mannen framträder i illustrationen, han är placerad framför himlakroppen och är dessutom större vilket innebär att ordboken vill fästa användarens blick på denne. Till detta kan tänkas olika skäl. Kanhända görs detta därför att den metaforiska användningen kan tänkas vara något nytt för användaren eller för att man tycker att betydelsen är svår att förklara. Det kan dock diskuteras om den flygande mannen förklarar den metaforiska användningen bättre än den verbala definitionen. Kanske är meningen med framskjutenheten den att ordboken ska locka användaren att studera alla betydelsemoment under uppslagsorden.

Ovan konstaterade jag att Kress och van Leeuwens kompositionsmodell också kan tillämpas vid analys av helheter som integrerar såväl visuella som verbala element. Om man tittar på ordboksartikeln *komet* som en multimodal betydelseenhet är det viktigt att ta hänsyn till artikelns vertikala komposition. Det visuella är mera framskjutet än det verbala, bilden förefaller användas för att fånga användarens blick. Det verbala förmedlar specifik information – det berättar vad ordet betyder. Enligt analysen bidrar dock också bilden med specifik information. Det förefaller likväl som om relationen inom den multimodala betydelseenheten i praktiken är mer komplicerad än vad Kress och van Leeuwen hävdar. Till detta får jag återkomma längre fram. Samspelet mellan text och bild fungerar likväl rätt bra i denna ordboksartikel, eftersom båda modaliteterna bidrar med sådan information som den andra inte ger, de kompletterar varandra.

När en användare anlitar NFSO för att få veta vad *komet* betyder är det sannolikt att hon börjar letandet vid bokstaven K, eftersom ordbokens makrostruktur är alfabetisk. Men vad ser hon först då hon hittar den rätta sidan, uppslagsordet eller illustrationen? Och vilket element i bilden fångar hennes uppmärksamhet? Det vore intressant att veta och det kommer jag också att fråga informanterna om. Men kan man lita på vad informanterna säger? Ögonrörelsestudier skulle därför kunna medföra intressant information till min undersökning.

MATERIAL

BSO = Malmström, Sten & Györki, Iréne & Sjögren, Peter A., 2002. Bonniers svenska ordbok. Åttonde reviderade upplagan. Stockholm.

NFSO = Ernby, Birgitta & Gellerstam, Martin & Malmgren, Sven-Göran, 2001. Norstedts första svenska ordbok. Stockholm.

NKSO = Köhler, Per Olof & Messelius, Ulla, 2001. Natur Och Kulturs Svenska Ordbok. Stockholm.

SO+SU = Svensk ordbok och Svensk uppslagsbok, 1997. Göteborg.

LITTERATUR

- Hartmann, R. R. K. & James, Gregory, 1998: *Dictionary of Lexicography*. London.
- Herkman, Juha, 1998: *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Tampere.
- Hovmark, Henrik, 2009: *Gid man kunne have bragt en tegning! Ett föredrag på 10 Konferensen om lexicografi i Norden, Tammerfors universitet, Finland, 3–5 juni 2009*.
- Hupka, Werner, 1989: *Wort und Bild. Die Illustrationen in Wörterbüchern und Enzyklopedien*. Tübingen.
- Kress, Gunter & van Leeuwen, Theo, 2006: *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. London.
- Lampinen, Kati, 2004: *Bildtyper i ordböcker. Föredrag på Langtram-seminarium i Nyslott, Finland, 24–26.8.2004. (Nationell forskarskola för språkforskning, Langnet, delprogrammet Forskning i översättningsvetenskap och fackspråk.)*
- Martola, Nina, 2001: *Första svenska ordboken. I: Språkbruk 4/2001. S. 24–27*.
- Melin, Lars, 1995: *Grafisk pyttipanna. Om text och grafisk form i läroböcker. I: Läroboksspråk. Om språk och layout i svenska skolböcker, red. av Siv Strömquist. Uppsala. S. 77–123*.
- Nikula, Kristina, 2008: *Kvinnligt och manligt. Illustrationerna i Bonniers svenska ordbok. I: Nog ordat? Festskrift till Sven-Göran Malmgren, red. av K. Jóhannesson et al. Göteborg. S. 304–311*.
- Nikula, Kristina, 2009: *Damen med rullatorn. En provokation i text och bild. I: Med bilden i tiden. Analys och tolkning av multimodala budskap, red. av Johanna Koivisto & Kristina Nikula. Tampere. S. 11–35*.
- Pilke, Nina, 2000: *Icke-verbala representationsformer och dynamiska begrepp. I: Fackspråk och översättningsteori: VAKKI-Symposium XX. Vasa 11–13.2.2000, red. av Päivi Jauhola, Outi Järvi & Dettlef Wilske. Vasa. S. 314–329*.
- Stein, Gabriela, 1991: *Illustrations in Dictionaries. I: International Journal of Lexicography 4: 2. S. 99–127*.
- Sinkkonen, Irmeli et al., 2002: *Käytettävyyden psykologia*. Helsinki.
- Svensén, Bo, 2004: *Handbok i lexicografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik. 2 uppl. Stockholm*.
- Teleman, Ulf, 1999: *Orden, bilderna och världen. Om konstruktionen av hybrida budskap. I: Alla tiders språk. En vänsskrift till Gudrun Pettersson november 1999. Lund. S. 232–236*.
- Varantola, Krista, 2002: *Use and usability of dictionaries: Common sense and context sensibility? I: Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B. T. S. Atkins, red. av Marie-Hélène Corréard. S. 30–44*.